Національна академія наук України
Інститут мікробіології і вірусології
ім. Д. К. Заболотного

Мікробні біотехнології для біоремедіації та підвищення продуктивності агроекосистем

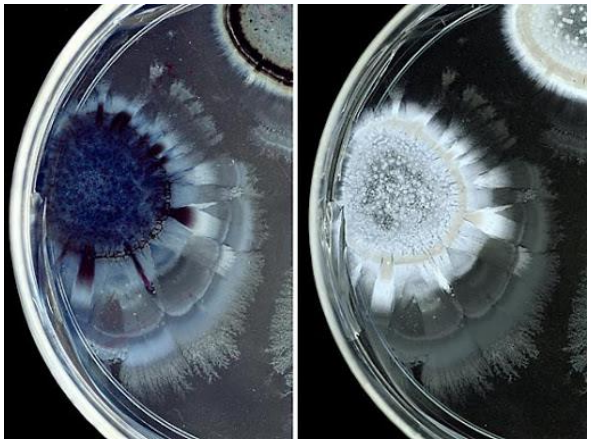

Златогурська М.А., Лобода М.І., Гаврилюк О.А., Дімова М.І.

Київ-2022

Колектив авторів циклу робіт

Інституту мікробіології і вірусології ім. Д.К. Заболотного НАН України

ЗЛАТОГУРСЬКА Марина Анатоліївна
к.б.н., н.с.
відділу молекулярної генетики бактеріофагів

ЛОБОДА Марія Іванівна
доктор філософії, м.н.с. відділу загальної і ґрунтової мікробіології

ГАВРИЛЮК Олеся Анатоліївна
аспірант, провідний інженер відділу біології екстремофільних мікроорганізмів

ДІМОВА Марія Іванівна
аспірант, провідний інженер відділу загальної і ґрунтової мікробіології

Актуальність. Мікробіоценоз ґрунту є важливою складовою агроекосистем. В умовах техногенного навантаження відбувається накопичення токсичних сполук у ґрунтах, що створює екологічну проблему. Дієвим підходом до її вирішення є розробка новітніх мікробних біотехнологій, що сприятимуть збереженню, біоремедіації та підвищенню продуктивності природних та агроекосистем.

Мета роботи: розробка наукових основ і практична реалізація мікробних і молекулярно-генетичних біотехнологій, спрямованих на збереження екологічного стану і підвищення продуктивності сучасних агроекосистем в умовах техногенного навантаження.

Наукова новизна. Ізольовано нові екологічно перспективні штами бактерій, здатні до знешкодження розповсюджених токсикантів; показано молекулярно-генетичні механізми стійкості в умовах техногенного навантаження; З'ясовані нові аспекти біосинтетичної здатності *S.netropsis* IMB Ac-5025, вперше виявлено кореляційні взаємозв'язки в біосинтезі стрептоміцетом полієнових антибіотиків з фітогормонами і стеролами. Доведено можливість використання факторного аналізу як методу теоретичного прогнозування. Вперше показано можливість застосування метаболітів ґрунтових стрептоміцетів для отримання в умовах *in vitro* мікроклонів з пролонгованою стійкістю до фітонематод і їх ефективність в агроекосистемах за запропонованими схемами.

Практичне значення. Розроблено наукові засади та запропоновано схеми використання мікробних біотехнологій для збереження та покращення екологічного стану агросистем, забезпечення біоремедіації контамінованих та виснажених ґрунтів в умовах техногенного навантаження.

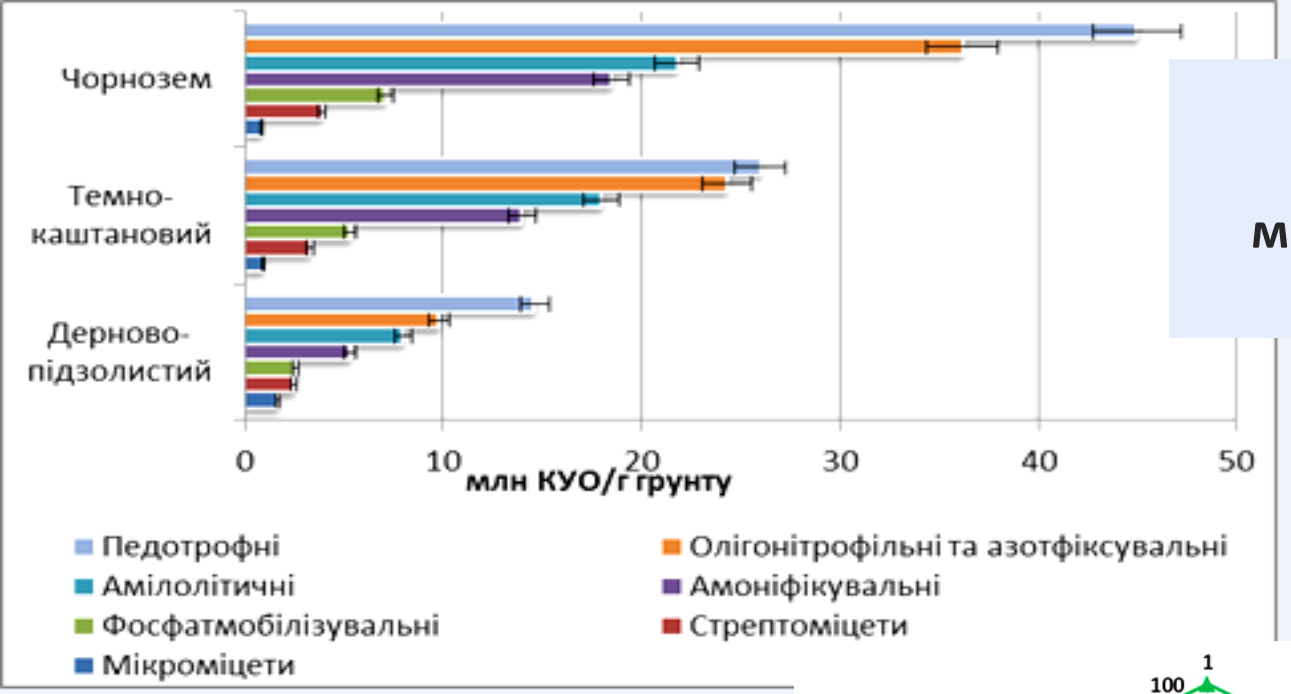

Чисельність еколого-трофічних груп мікроорганізмів у різних типах ґрунтів

Вплив гексахлорбензолу на ґрунтові мікробіоценози чорноземного (А), темно-каштанового (В), дерново-підзолистого (С) ґрунтів

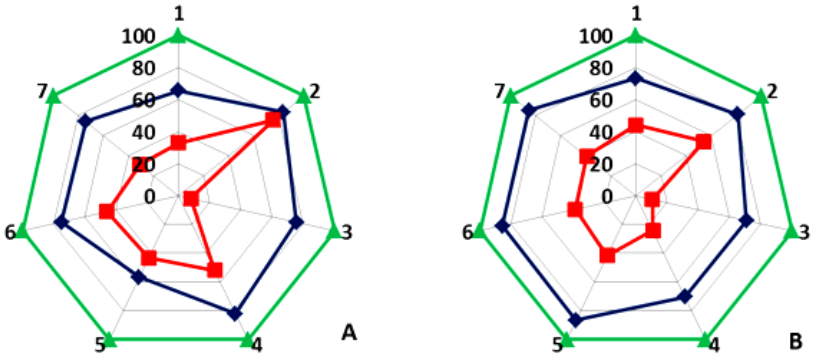

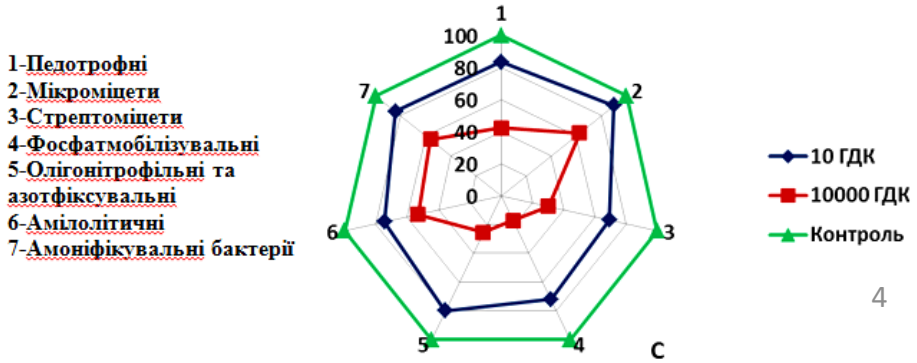

Спорідненість нуклеотидних послідовностей гена 16S рРНК ізолятів 46 і 47 та нуклеотидних послідовностей гена 16S рРНК представників роду *Comamonas*, що зберігаються у базі GenBank

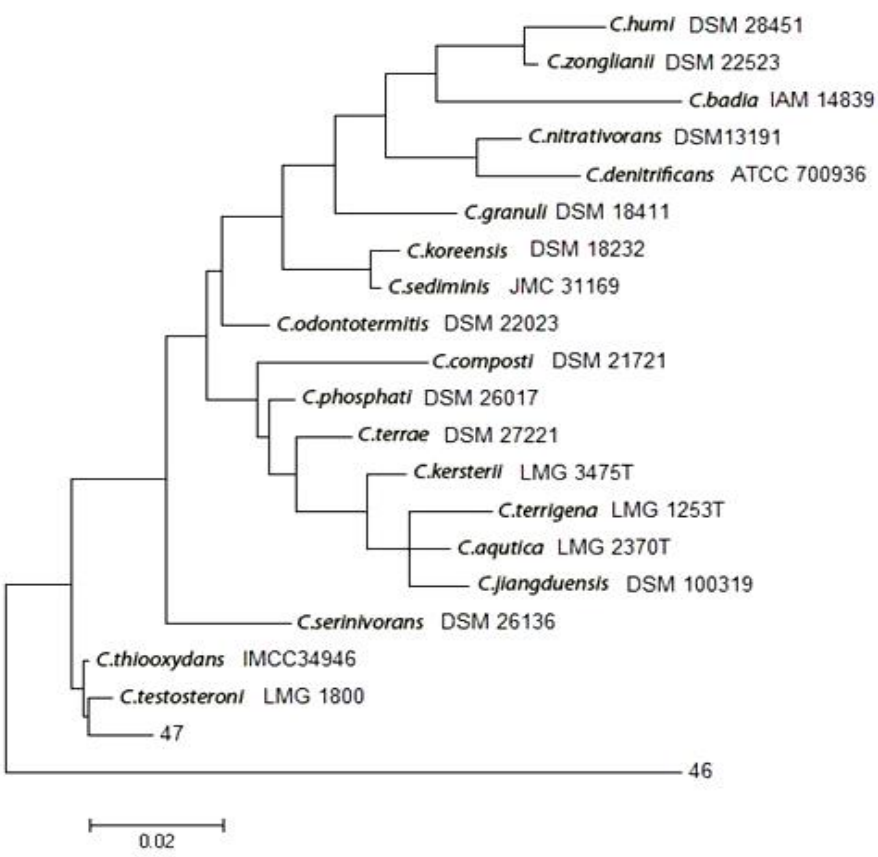

Рід, вид, штам що зберігаються у базі GenBank	Ідентичність послідовностей, (%)*	
	штамів 46	штамів 47
Comamonas testosteroni LMG 1800	97,77	98,05
Comamonas aqutica LMG 2370T	93,12	94,9
Comamonas badia IAM 14839	93,03	91,3
Comamonas composti DSM 21721	96,09	95,17
Comamonas denitrificans ATCC 700936	92,83	94,11
Comamonas granuli DSM 18411	94,56	93,92
Comamonas humi DSM 28451	94,53	93,37
Comamonas jiangduensis DSM 100319	95,40	95,41
Comamonas kersterii LMG 3475T	93,54	93,71
Comamonas koreensis DSM 18232	94,91	94,46
Comamonas nitrativorans DSM 13191	92,78	93,80
Comamonas phosphati DSM 26017	95,27	95,25
Comamonas sediminis JMC 31169	95,27	95,15
Comamonas terrae DSM 27221	94,95	94,82
Comamonas zonglianii DSM 22523	94,42	93,71

Вплив культуральних рідин *Comamonas testosteroni* УКМ В-400 і УКМ В-401 на довжину (А) і масу (Б) рослин томатів

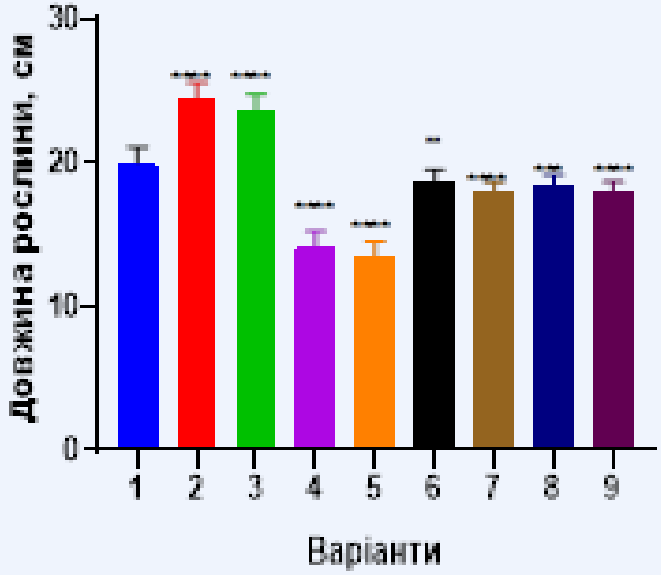

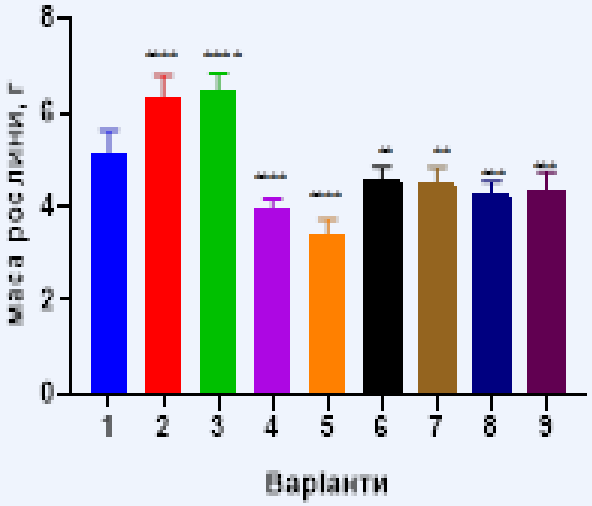

1- контроль; 2 - внесення *C. testosteroni* УКМ В-400; 3 - внесення *C. testosteroni* УКМ В-401; 4 - забруднення 30 мг/кг ГХБ; 5 - забруднення 100 мг/кг ГХБ; 6 - забруднення 30 мг/кг ГХБ + внесення *C. testosteroni* УКМ В-400; 7 - забруднення 30 мг/кг ГХБ + внесення *C. testosteroni* УКМ В-401; 8 - забруднення 100 мг/кг ГХБ + внесення *C. testosteroni* УКМ В-400; 9 - забруднення 100 мг/кг ГХБ + внесення *C. testosteroni* УКМ В-401

Фітостимулюючий ефект культуральної рідини *Comamonas testosteroni* на рослинні ремедіанти кукурудзи

Приріст маси за комплесного застосування фіторемедіанта і культуральної рідини *C. testosteroni* в порівнянні з варіантіом без мікробної інокуляції

- **Найбільш вираженою стимуляція була за показниками маси рослини з коренем (46,5%) і маси кореневої системи (33,6%).**
- **Застосування ремедіації з використанням *C. testosteroni* позитивно впливає на рослину-ремедіант та є більш ефективним.**

Субстрат лігнінцелюлози (СЛЦ) як біодобриво

Амоніфікатори
7.2×10^7 КУО/г

Діазотрофи
5.0×10^6 КУО/г

Відсоток пророщеного насіння редьки посівної (*Raphanus sativus*) на різних субстратах

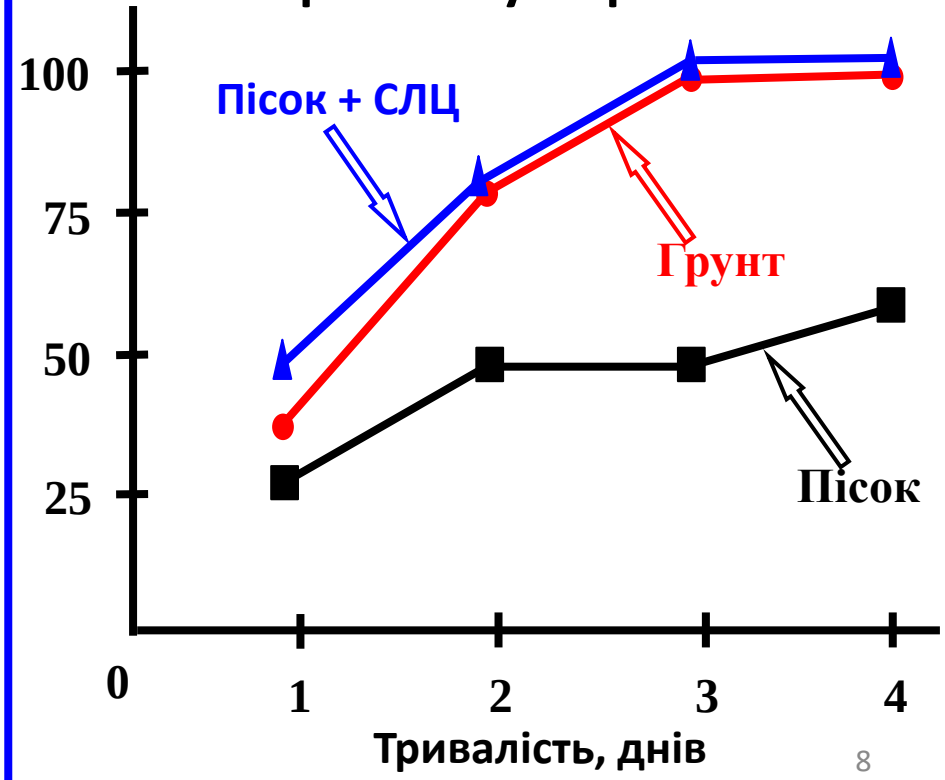

Ріст та взаємодія штаму *Pseudomonas panacis з* Cu^{2+} за надвисокої концентрації 1 моль/л

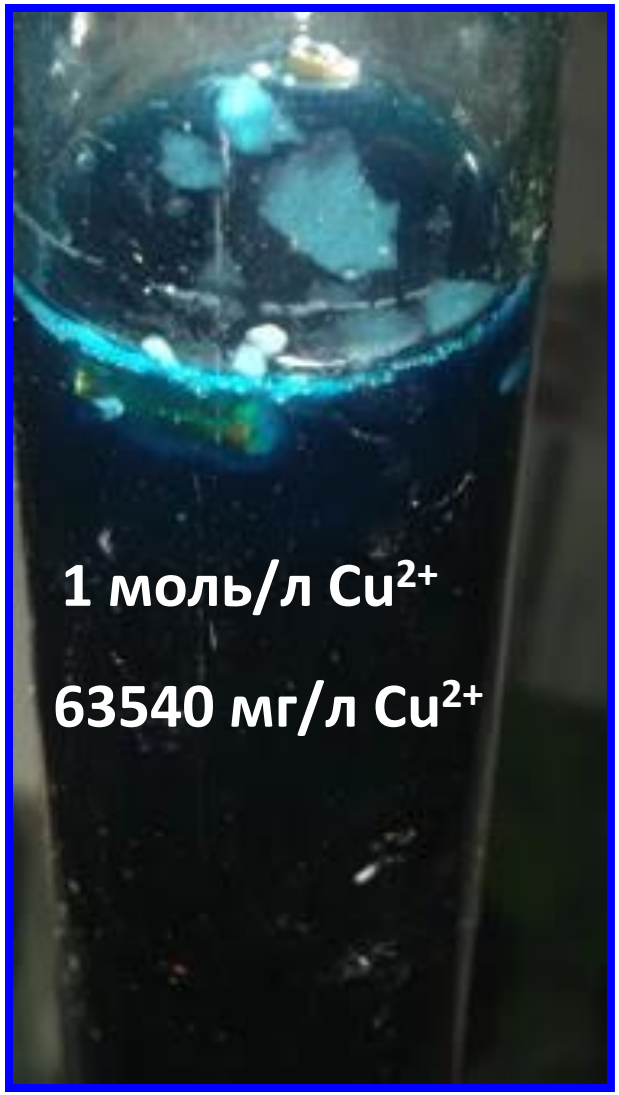

Накопичення Cu^{2+} всередині колоній

Виділення Cu^{2+} резистентних штамів

Експериментальне підтвердження типів мікробної взаємодії з Cu^{2+}

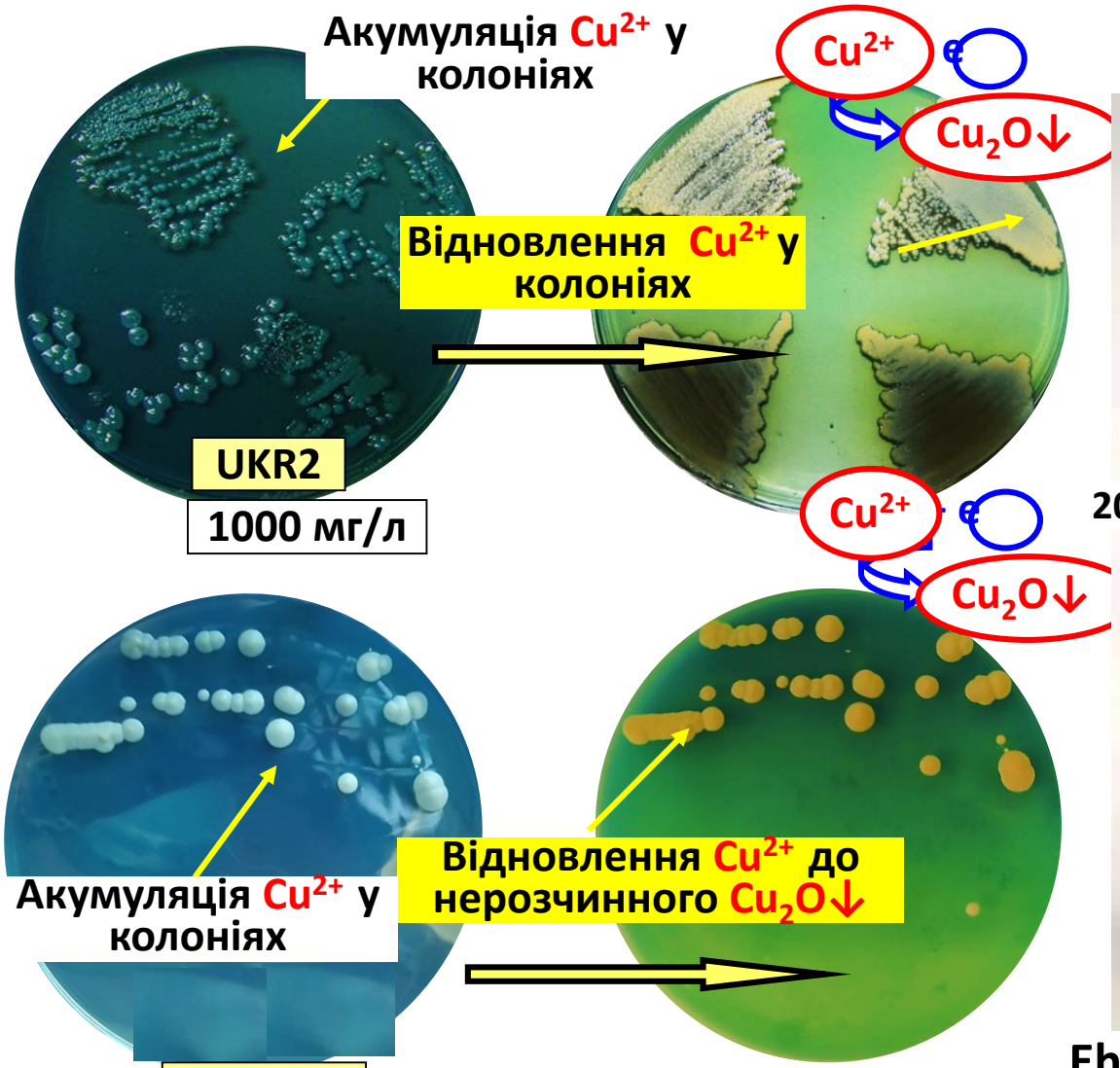

Clostridium butyricum 92

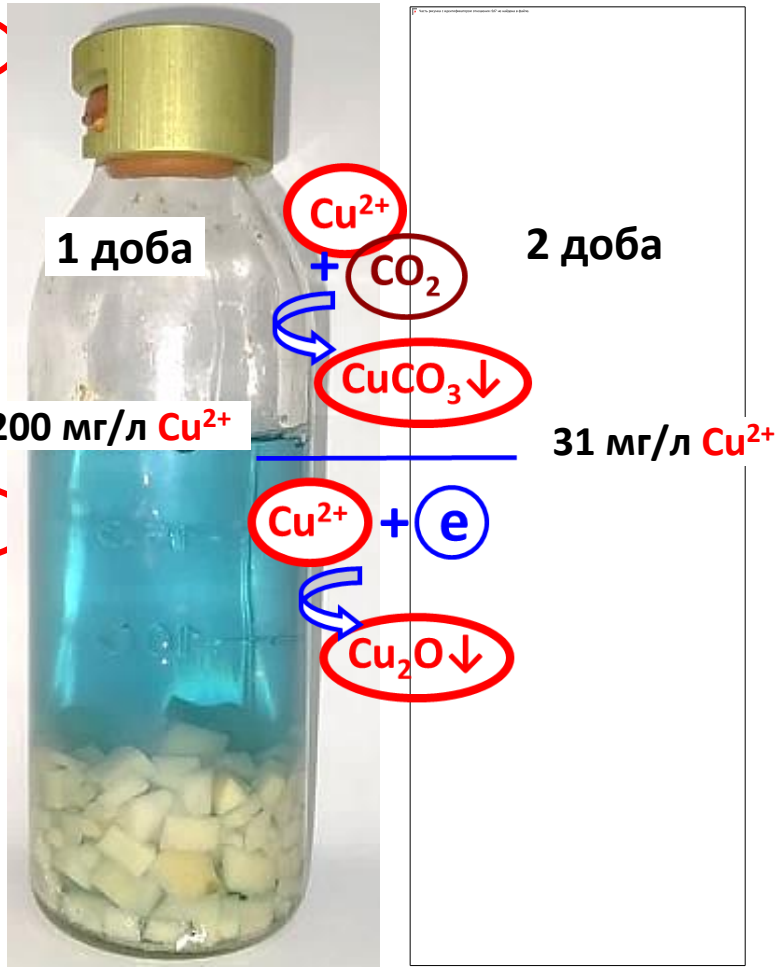

Eh (ріст *Clostridium*) = –300 мВ

Eh (Cu^{2+})= 400…500 мВ

ΔEh (Cu^{2+}) = 700…800 мВ

Біоремедіація контамінованих металами ґрунтів рослинами тютюну

Nicotiana tabacum L.

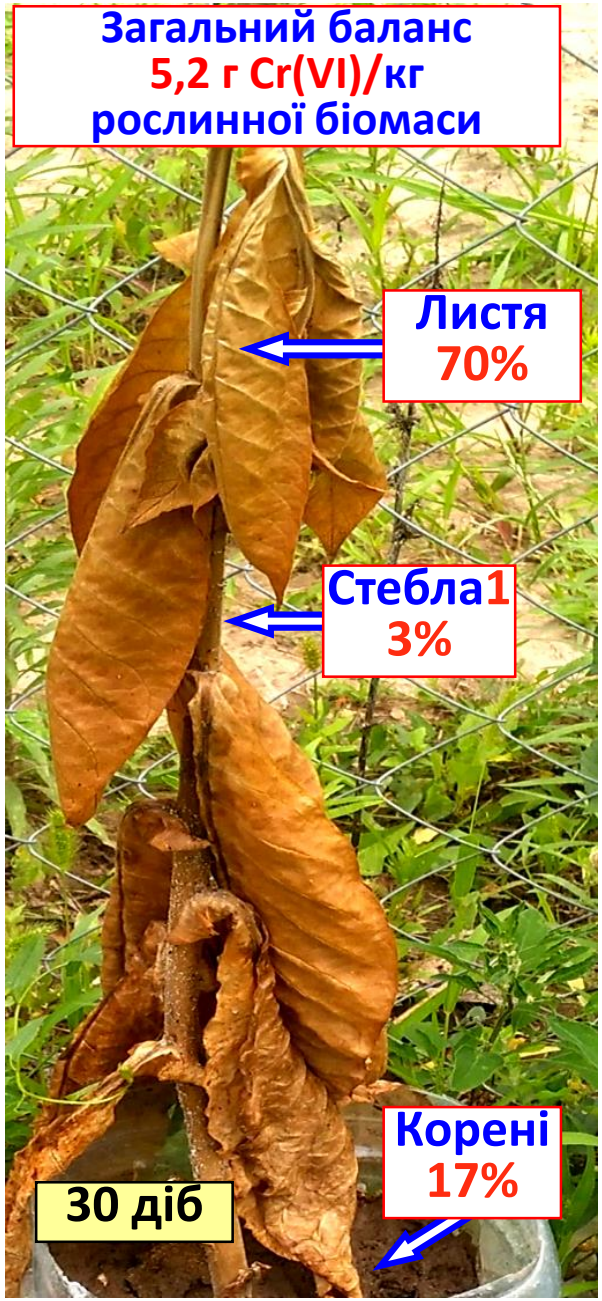

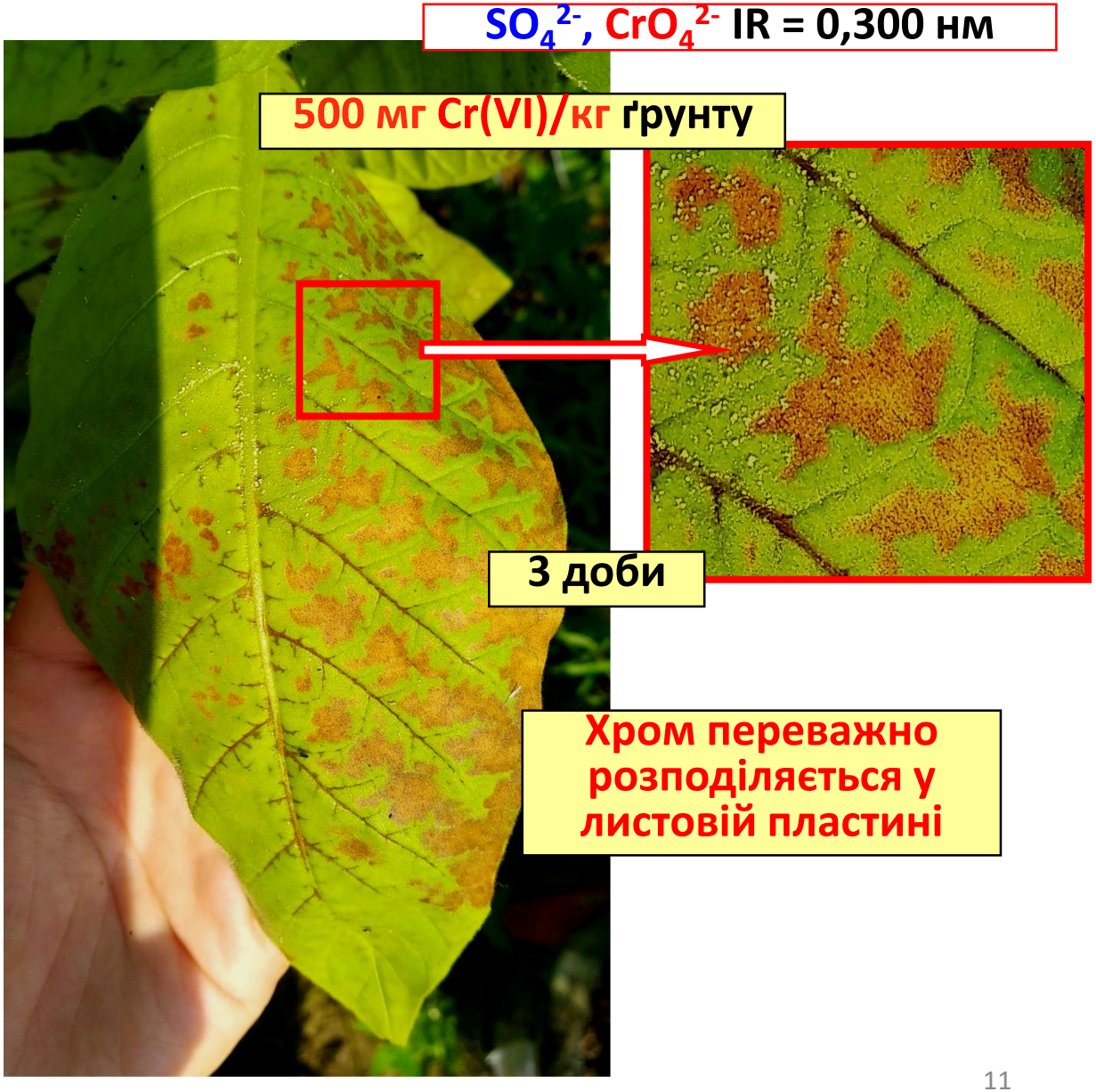

Біосинтез полієнових антибіотиків за дії екзогенного ізопентеніладенозину (IPAR)

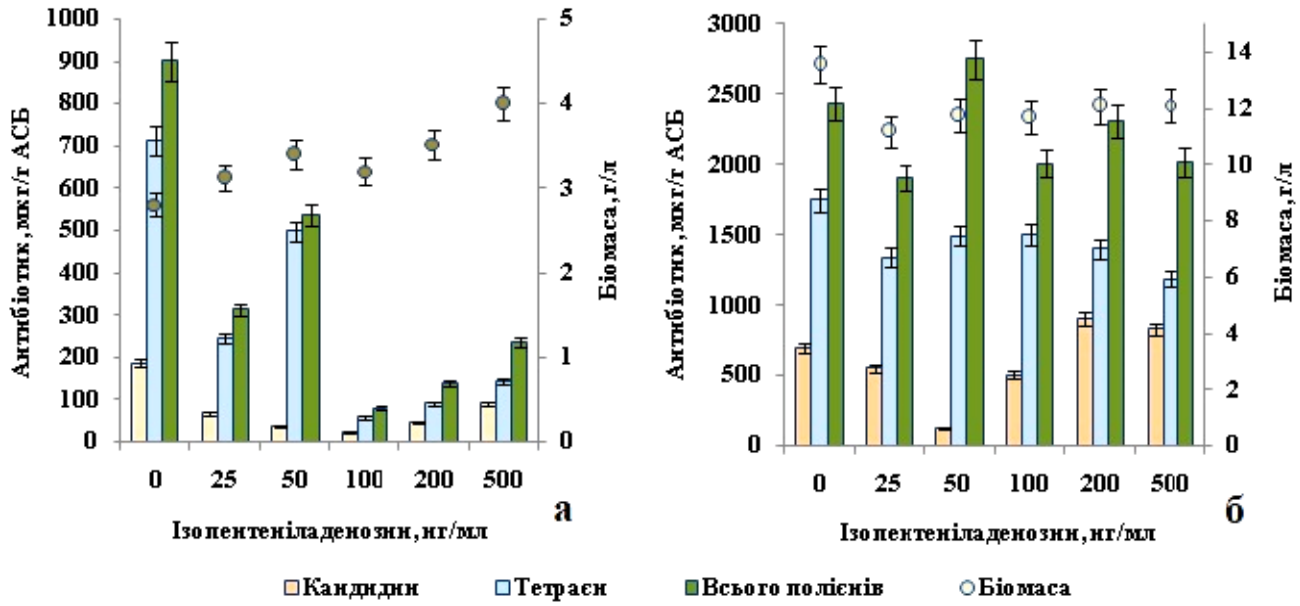

1. За впливу IPAR накопичення полієнових антибіотиків *S. netropsis* IMB Ac-5025 в обох поживних середовищах коливалось і мало тенденцію до зниження.
2. За впливу IC сума полієнів збільшилась у 2,8 р. у синтетичному і в 1,9 р. - в органічному поживних середовищах. Накопичення біомаси збільшилось на 37 і 48% відповідно до середовища.

Біосинтез полієнових антибіотиків і накопичення біомаси *S. netropsis* IMB Ac-5025 за впливу екзогенного індол-3-карбінолу в синтетичному (а) і органічному (б) поживних середовищах

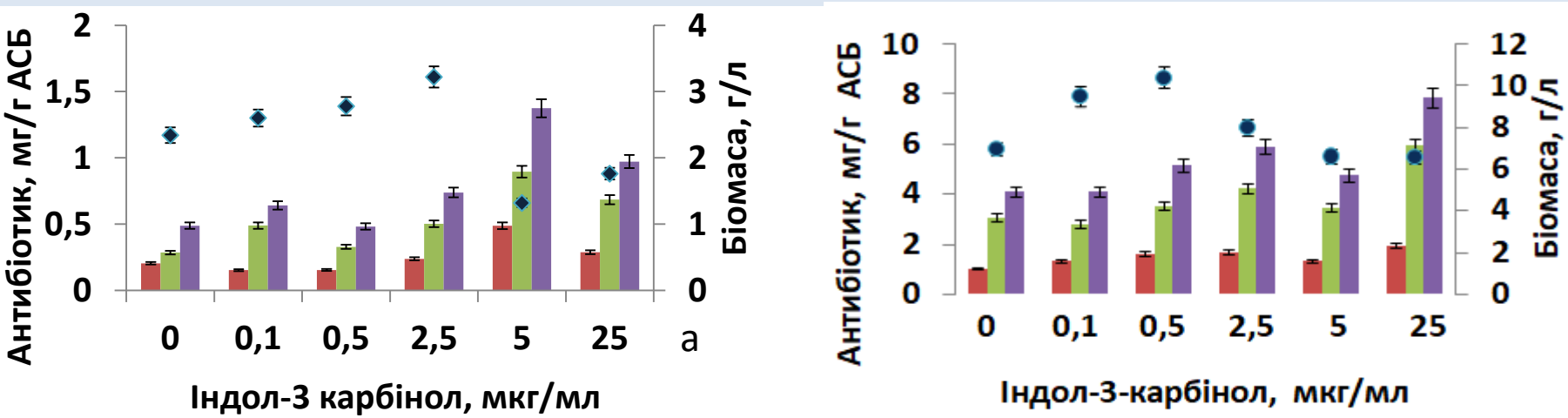

Біосинтез полієнових антибіотиків, фітогормонів і стеролів за дії екзогенного β-ситостеролу в біомасі *S. netropsis* ІМВ Ас-5025 в синтетичному поживному середовищі

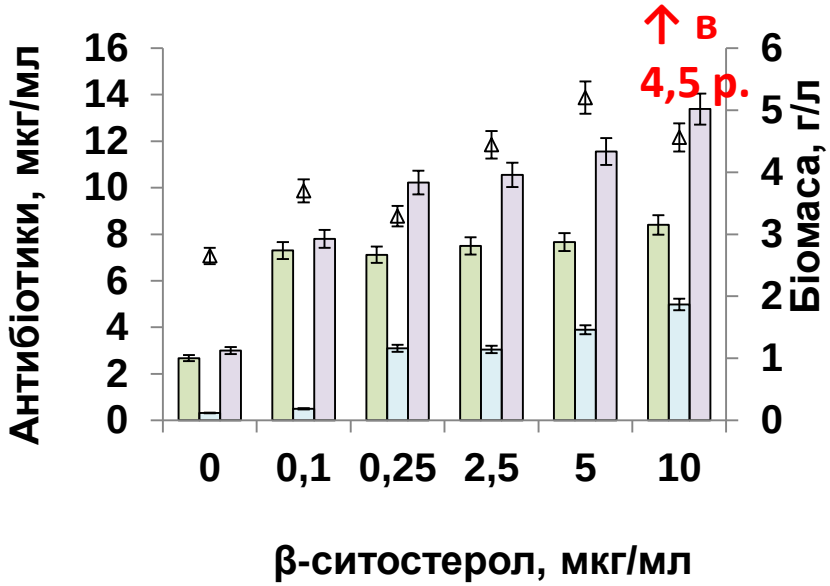

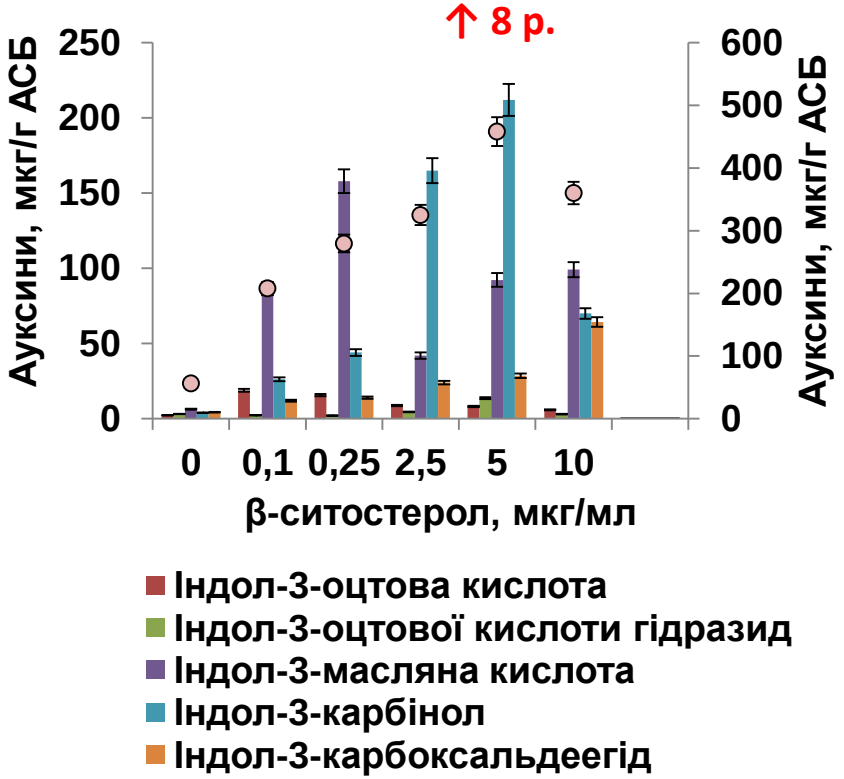

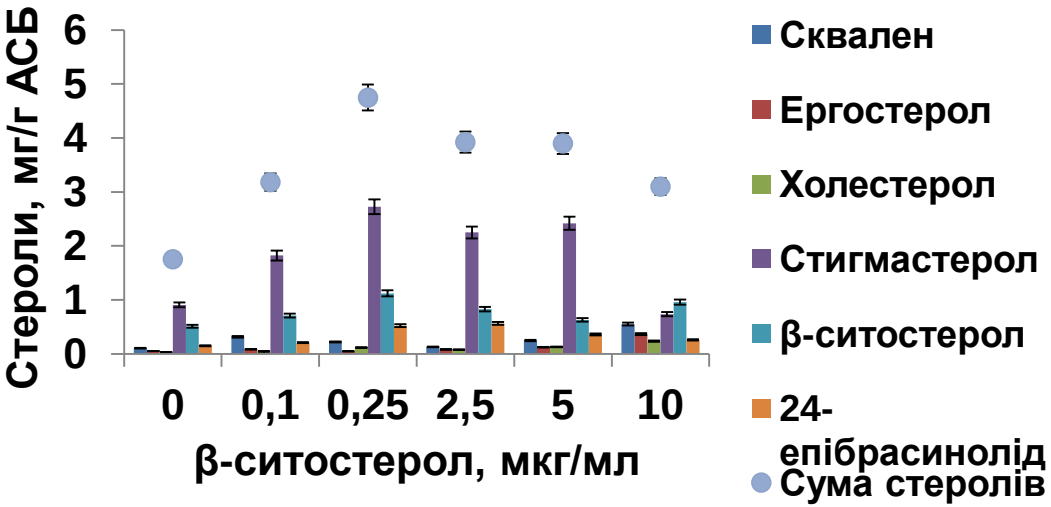

Отримані дані доповнюють розуміння складних взаємозв'язків в біосинтезі різних класів БАР *S. netropsis* ІМВ Ас-5025 і дають можливість регулювати їх накопичення для отримання біопродукту із заданими властивостями: із збільшеним вмістом полієнових антибіотиків – для захисту від патогенів, ауксинів і цитокінінів – для праймінг-ефекту рослин, стеролів – для підвищення стійкості рослин до нематод.

Біологічна ефективність метаболічних біопрепаратів для отримання стійких до фітонематод в умовах *in vitro* рослин-регенерантів томату 2-покоління (*L. esculentum* Mill.) сорту Лагідний і підвищення урожайності

Види нематод	Біологічна ефективність біопрепаратів, %		
	Контроль	Аверком, 100 мкл/л	Фітовіт, 75 мкл/л
ФІТОГЕЛЬМІНТИ	39,29	84,92	57,14
Pratylenchus pratensis	90,41	91,10	75,34
Helicotylenchus dihystera	65,00	100	55,00
Paratylenchus nanus	65,00	100	100

- **Біопрепарат Фітовіт** – продуцент – *S. netropsis* ІМВ Ас-5025. Доповнено знання про біологічну ефективність, вперше показано можливість його застосування для отримання в умовах *in vitro* рослин-регенерантів томату сорту Лагідний, стійких до нематодних інвазій з підвищеною урожайністю.
- **Біопрепарат Аверком** – продуцент –*S. avermitilis* ІМВ Ас-5015 (нематоцид, позитивний контроль).

Варіант/ показник	Плоди, шт	Плоди, % від контролю	Уражені плоди, шт	Уражені плоди, % від контролю	Середня вага плодів, г	Вага плодів, % від контролю
Контроль 2	20±1,5	100	3±0,6	100	26,36±1,8	100
Аверком,100 мкг/мл	28±1,8	140	1±0,3	33,3	28,53±1,5	108
Фітовіт, 75 мкл/л	36±2	180	0	0	35,03±1,9	133

Вирощування кукурудзи гібриду ДКС-4082 за застосування новітніх біопрепаратів із пестицидами за посушливих умов (Черкаська обл., 2018 р.)

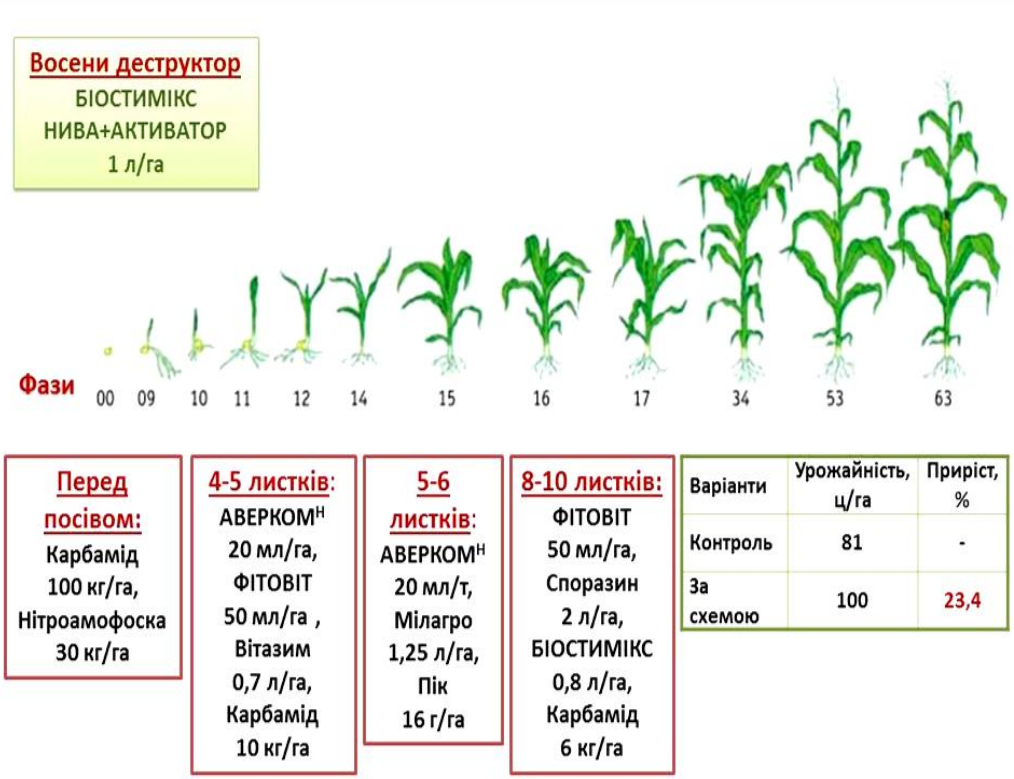

Варіанти	Урожайність, ц/га	Приріст, %
Контроль	81	-
За схемою	100	23,4

Показник	Кукурудзи (гібрид ДКС-4082)
Урожайність в контролі (схема господарства), ц/га	81±3
Урожайність в досліді (запропонована схема), ц/га	100±3,3
Приріст урожаю в досліді ,%	23,4±1,6
Вартість агроприйомів на 1/га в контролі, грн	12000±36,5
Вартість агроприйомів на 1/га в досліді, грн	9000±31,6

***витрати скоротились на 3 тис грн у розрахунку на 1 га.**

Помірні ервініофаги фаги 49 і 59 *Erwinia horticola* як агенти горизонтального переносу генів

Ервініофаг 49

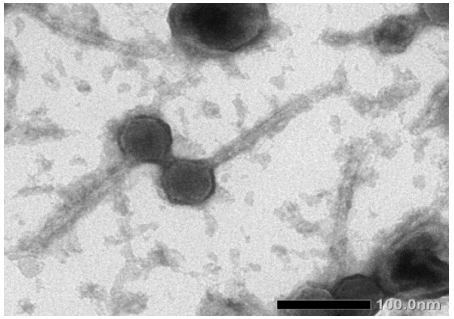

Ервініофаг 59

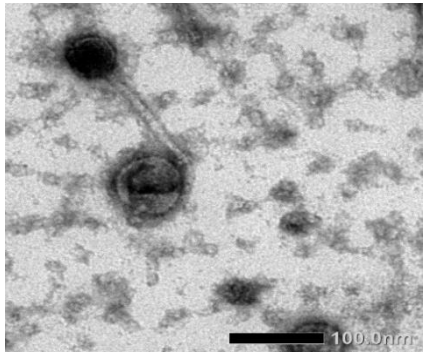

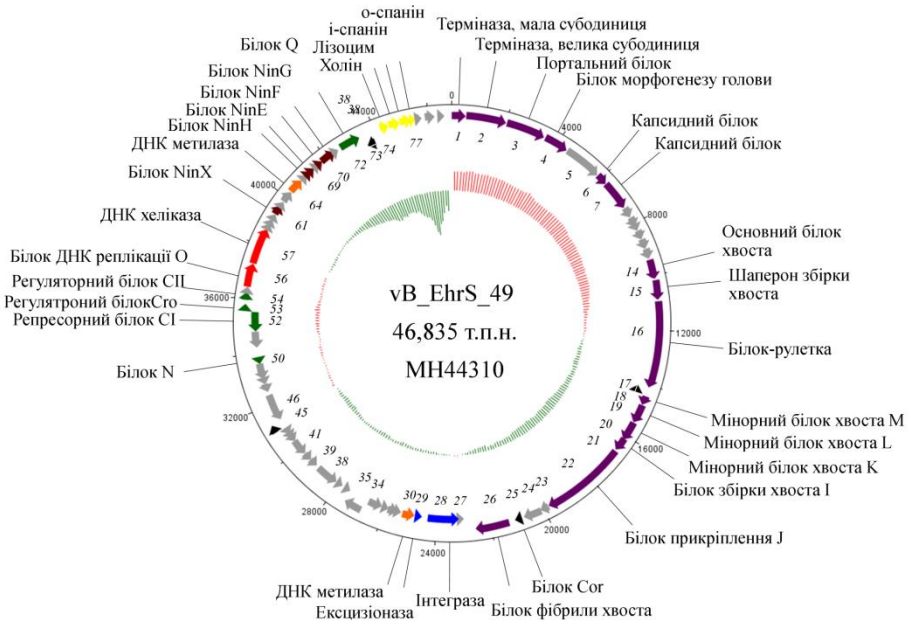

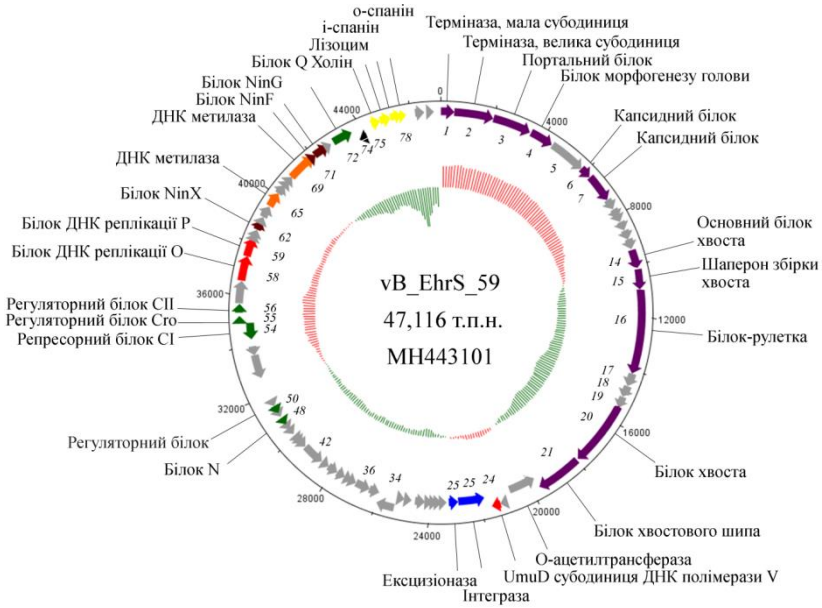

Загальна характеристика геномів

Ознака	Фаг	
	49	59
Розмір генома, т.п.н.*	46,835	47,116
G+C-склад, %	50,84	50,41
Кількість відкритих рамок зчитування (ВРЗ)	80	80
Кількість ВРЗ з відомими функціями	39	35
Гени тРНК	–	аргініл-тРНК
Найбільш споріднений фаг з референтної бази NCBI	ES18 *Salmonela enterica,* (ID 26,25%)	ENT47670 *Cronobacter sakazakii* (ID 25%)

*розміри геномів подані без урахування кінцевих повторів

Вирівнювання геномів фагів 49 і 59

а

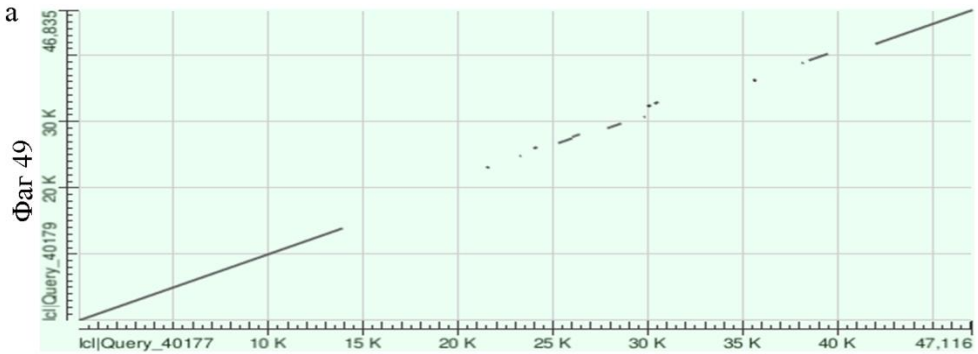

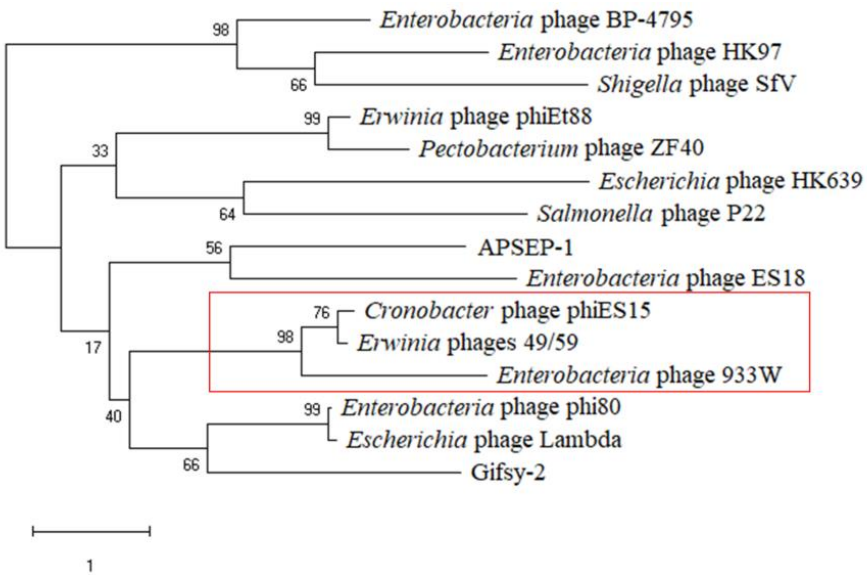

б

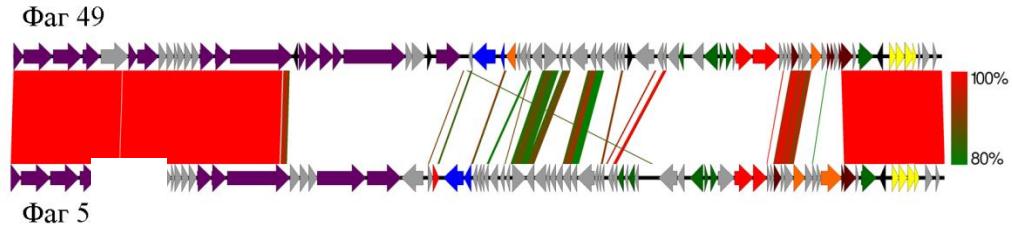

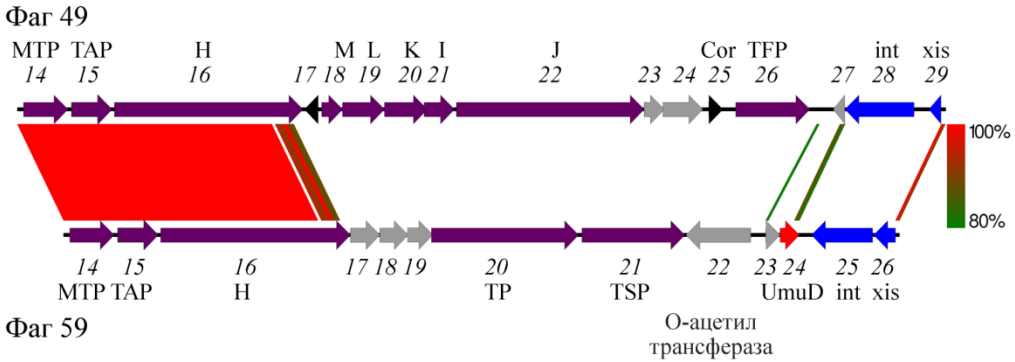

Спорідненість білка TerL фагів 49 і 59 з такими у основних представників лямбдоїдної групи

Філогенетичне дерево побудоване з використанням метода Neighbour-Joining та статистично оцінене за допомогою Bootstrap алгоритму з кількістю ітерацій 500

Структурна організація віріонної ДНК фагів 49 і 59

Карта розташування *Sma*I-сайтів в геномі фага 59

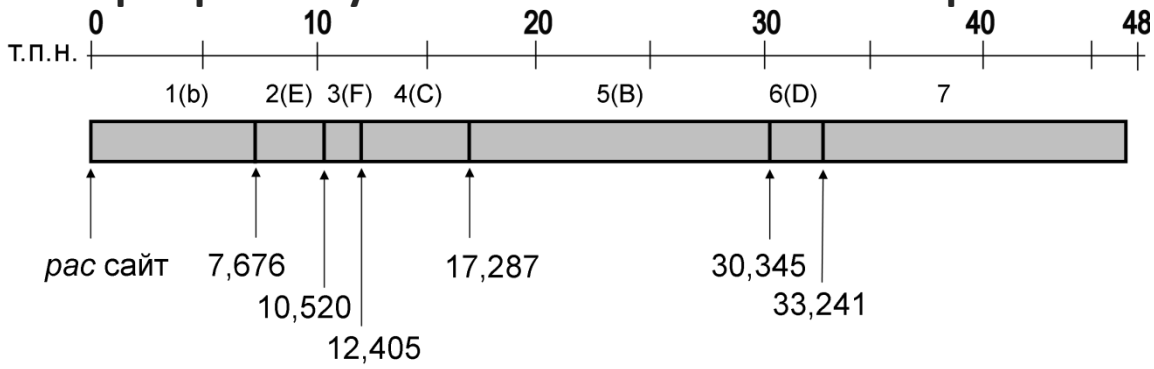

Карта розташування *Kpn*I-сайтів в геномі фага 49

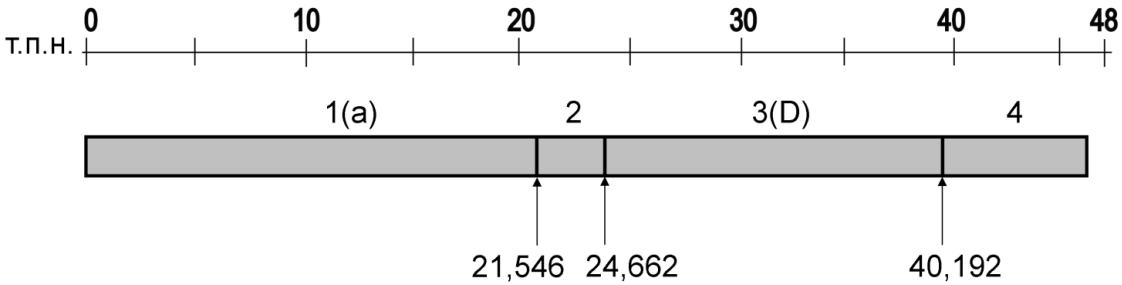

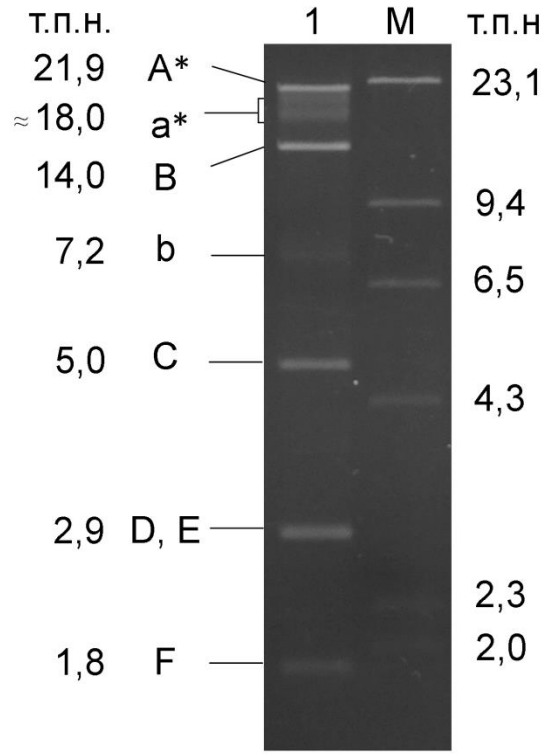

Експериментальний *Sma*I-гідроліз віріонної ДНК фага 59

a, b – додаткові фрагменти; 1 – ДНК фага 59; M – маркер, *Hind*III фрагменти ДНК фага λ

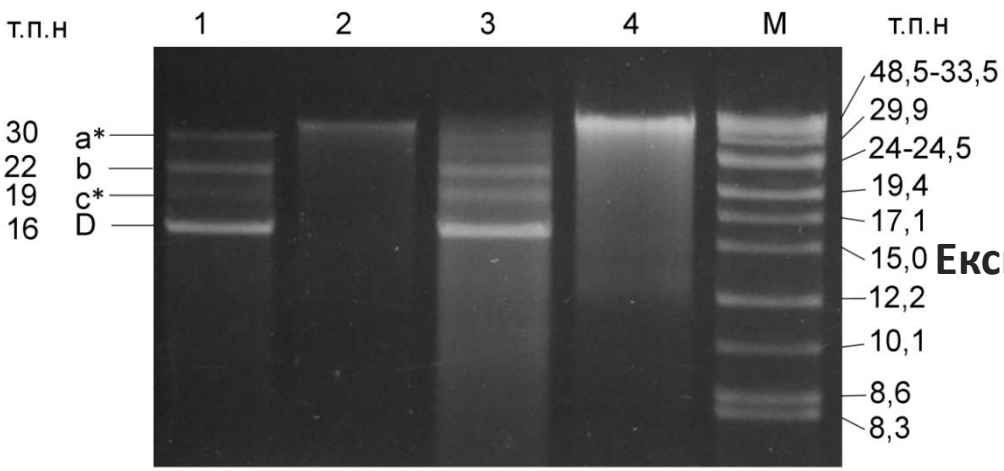

Експериментальний *Kpn*I -гідроліз віріонної ДНК фагів 49 і 59

Трек 1, 3 – ДНК фага 49; трек 2, 4 – ДНК фаг 59, M – λ Mix Marker 19 (Fermentas, США)

Феномен фаг-фагової індукції в псевдолізогенній культурі *E. horticola*

Динаміка взаємодії фага Т4 з клітинами *E. horticola* 60 і вихід ендогенного бактеріофага.

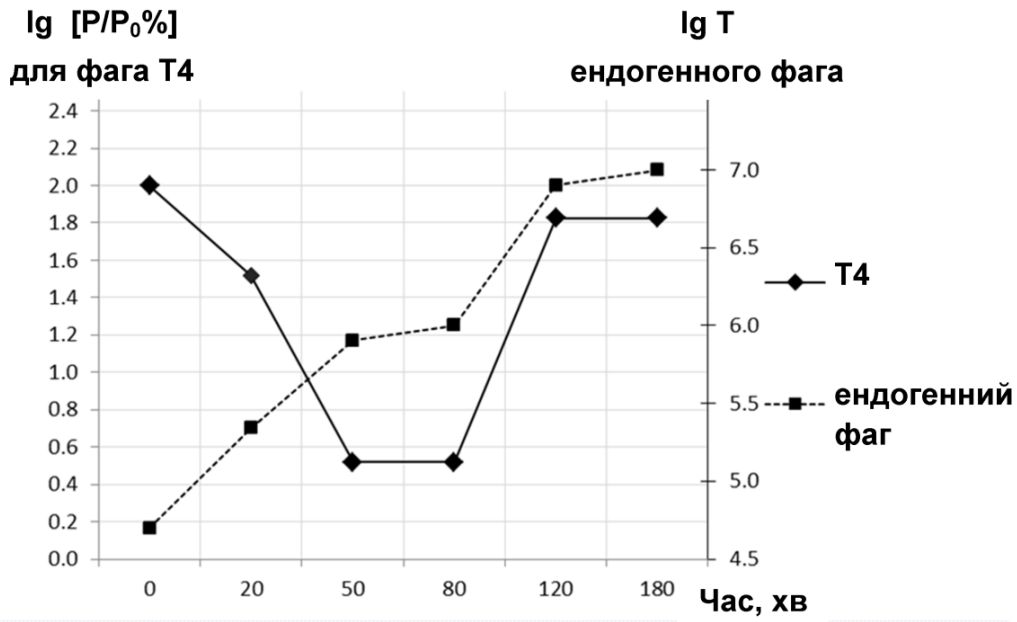

lg [P/P$_0$%] – логарифм відсотка неадсорбованого фага Т4

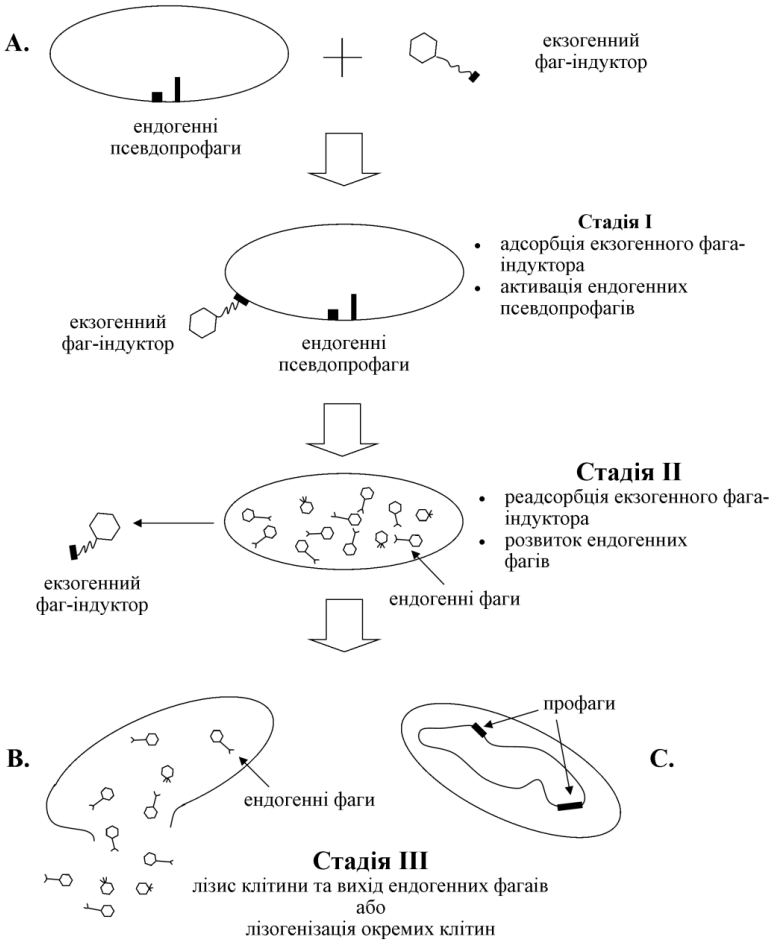

Модель фаг-фагової індукції

Висновки

1. Виділені резистентні до хлорорганічних пестицидів та токсичних металів штами є перспективні для мікробної біоремедіації ґрунтів.

2. З'ясовано шляхи метаболічного регулювання біосинтезу *S. netropsis* ІМВ Ас-5025 полієнових антибіотиків і інших біологічно активних речовин, що дозволяє в одному біотехнологічному процесі регулювати накопичення корисних метаболітів.

3. Доведено ефективність застосування метаболітів ґрунтових стрептоміцетів для отримання в умовах *in vitro* рослин-регенерантів, стійких до фітопаразитичних нематод з покращеною урожайністю і пролонгованим ефектом. Запропоновано схеми вирощування агрокультур з використанням метаболічного біопрепарату Фітовіту, за яких отримано збільшення приросту урожаю агрокультур за посушливого сезону.

4. Досліджено геномну організацію помірних ервініофагів 49 і 59 як імовірних факторів горизонтального переносу генів стійкості бактерії-хазяїна.

5. Результати дослідження є підґрунтям для розробки біотехнологій збереження, біоремедіації та підвищення продуктивності природних та агроекосистем, що підтверджується актами виробничих випробувань.